

Energidepartementet
Postboks 8148 Dep
0033 OSLO

Vår dato: 12.01.2024

Vår ref.: 201104057-138 Oppgis ved henvendelse

Deres ref.:

Saksbehandler: Jakob Fjellanger,
j fj@nve.no

NVEs vurdering etter ny igangsettelse av behandling av søknaden om konsesjon til Hemsil 3 kraftverk

Energidepartementet (ED) har bedt NVE om å gjennomføre ny høring av søknaden fra Hafslund Eco AS (heretter kalt HEV) om konsesjon for Hemsil 3 kraftverk, og vurdere eventuell justering i forhold til vår innstilling av 18.12.2014 (NVE 201104057-91).

EDs tidligere behandling av søknaden ble innstilt etter anmodning fra søker den 17.11.2017 (NVE 201104057-108). I brev til ED av 31.10.2022 (NVE 201104057-109) ber HEV om at behandlingen av søknaden blir gjenopptatt.

Delvis parallelt med søknaden om Hemsil 3 kraftverk har NVE behandlet revisjon av konsesjonsvilkår for Hemsilreguleringen. Reviderte konsesjonsvilkår for reguleringen ble fastsatt ved kgl.res. av 23.06.2021 (NVE 200700391-61). I vilkårsrevisjonen ble det bl.a. vurdert krav om avbøtende tiltak tilknyttet Hemsilvassdraget fra Eikredammen og til Hemsils samløp med Hallingdalselva. Dette er samme elvestrekning som i dagens situasjon blir utnyttet av Hemsil 2 kraftverk, og som vil bli utnyttet av det omsøkte Hemsil 3 kraftverk. I vilkårsrevisjonen ble det bl.a. pålagt slipp av minstevannføring fra Eikredammen. Videre ble konsesjonæren pålagt å utrede nytte av, og teknisk løsning for, en mulig fiskepassasje forbi damkonstruksjonen. Krav om magasinrestriksjoner i Gyrinos-Flævatn og Eikredammen ble avvist.

NVEs saksbehandling

NVE sendte gjenopptakelsesbrevet fra HEV på høring. Sammen med brevet fulgte to nye rapporter om bunndyr og fisk i berørt del av Hallingdalselva, som på oppdrag fra HEV var utarbeidet av henholdsvis Norconsult og Naturhistorisk museum ved UiO.

I NVEs høringsbrev ble det i tillegg til gjenopptakelsesbrevet med rapporter vist til opprinnelig søknad fra 21.01.2013 og tidligere dokumenter, som er publisert på NVEs nettsider ([konsesjonsdatabase sak 6450](#)). Høringsbrevet ble sendt til alle som NVE mottok innspill fra i 2014, og til alle kjente grunneiere og rettighetshavere. Se oppdatert grunneierliste fra HEV innsendt 8.6.2023 (NVE 201104057-137). I tillegg ble saken kunngjort i Hallingdølen, og kommunene (Gol, Hemsedal og Ål) ble bedt om å legge saken ut på sine nettsider.

NVE har i den nye høringen mottatt 15 høringsuttalelser. De viktigste punktene er gjengitt nedenfor.

Gol, Hemsedal og Ål kommuner v/adv.firmaet Lund og co (NVE 201104057-130) har avgitt felles uttalelse. I tillegg har **Ål kommune** og **Hemsedal kommune** (NVE 201104057-132 og 133) avgitt egne uttalelser.

Alle kommunene går mot konsesjon til Hemsil 3 kraftverk, og anfører at kunnskapsgrunnlaget ikke er godt nok. Kommunene krever at det utarbeides nye konsekvensutredninger for både økonomiske og naturmessige forhold, og peker bl.a. på at det er 10 år siden søknaden ble utarbeidet. Kommunene ønsker et avklaringsmøte med HEV, hvor videre utredningsarbeid kan drøftes.

Kommunene mener Hemsil 3 først og fremst er en effektutvidelse som kan medføre større variasjoner i vannstand og vannføring i magasiner og berørte elver enn til nå. Dette kan ha negative konsekvenser for fiskebestander, erosjon, ferdsel og rekreasjonsverdi. Samtidig mener de at økonomisk kompensasjon ikke økes i særlig grad, fordi fallhøyde forblir den samme, og fordi økningen i kraftproduksjon er liten.

Kommunene mener også at forholdet til vilkårsrevisjonen ikke er klargjort godt nok. Angående den rettslige stillingen mener de at vedtaket om reviderte vilkår, fattet ved kgl.res. 23.06.2021, kan omgjøres, og viser til hjemler i vassdragsreguleringsloven § 28 og forvaltningsloven § 35.

Kommunenes krav tilknyttet fysiske endringer i vassdraget

Angående de fysiske endringene i vassdraget mener kommunene at økt slukeevne vil påvirke vannstanden i magasinene. De krever derfor at deres tidligere krav om magasinrestriksjoner, særlig i Gyrimos-Flævatn, må vurderes på nytt. De mener kravet ble avvist i NVEs innstilling fra 2018 (vilkårsrevisjonen), med henvisning til at søknaden om Hemsil 3 kraftverk var trukket. På denne bakgrunn er de uenige med HEV i at miljøkonsekvensene i Hemsilvassdraget ved utbyggingen av Hemsil 3 er ivaretatt ved de reviderte vilkårene for reguleringene.

De mener også at det må gjøres ytterligere undersøkelser av mulige konsekvenser i magasinene. Selv om det innførte naturforvaltningsvilkåret gir mulighet til å pålegge slike undersøkelser, mener kommunene at dette bør gjennomføres som del av konsesjonssaken. Her viser de bl.a. til føre-var prinsippet og til vurderingen av samlet belastning i naturmangfoldloven §§ 9 og 10.

Kommunenes økonomiske krav, særlig om konsesjonskraftpris

Kommunene mener at det ifølge hevdvunnet prinsipp skal gis vederlag for de verdier som avstås ved et vassdragsinngrep, og peker på ferdsel, friluftsliv, fiske, reiseliv og uberørt natur. Kommunene mener at deres anførsler om dette i tidligere høringsrunde ikke er tilstrekkelig vurdert i NVEs innstilling fra 2014 (konsesjonssaken). Kommunene peker også på NOU 2023:3 og NOU 2012:9, der det bl.a. anføres at dagens skatteregime ikke er tilpasset den vannkraftutbygging man vil se framover.

Som del av den økonomiske kompensasjonen krever kommunene at konsesjonskraftprisen endres fra individuell selvkost til den prisen som årlig fastsettes av ED, såkalt «ED-pris». De mener det er sterkt urimelig at de ikke vil få rett til å ta ut mer konsesjonskraft, og at de må betale høyere pris for den konsesjonskraften de tar ut. Utbyggingskostnadene vil etter utvidelsen ikke lenger være representativ for konsesjonskraftprisen. Dette vil medføre et inntektsbortfall for kommunene. For å vite mer om dette etterlyser de en klargjøring av hvilken konsesjonskraftpris de må betale etter at utvidelsesprosjektet er gjennomført.

Kommunene argumenterer også med at vilkårsrevisjonen for Hemsilreguleringen og konsesjonssaken om Hemsil 3 kraftverk bør behandles likt med Skjerkasaken. Den saken angikk en kombinasjon av vilkårsrevisjon og utvidelsesprosjekt, og der ble individuell selvkost erstattet med ED-pris for reviderte konsesjoner selv om de var fra før 10.04.1959. Kommunene mener at vilkårsrevisjon for Hemsilreguleringen (åpnet av NVE i 2011) og søknaden om Hemsil 3 kraftverk (kom inn i 2013) i realiteten var en kombinasjonssak. At HEV senere valgte å trekke søknaden, for så å sette den i gang igjen noen år senere, kan ikke medføre at det ikke foreligger en kombinasjonssak.

Magasinrestriksjoner

Ål og Hemsedal kommuner (NVE 201104057-132 og 133) viser til tidligere krav om magasinrestriksjoner for Gyrimos-Flævatn og Eikredammen, og krever ny vurdering av dette. De mener at økt slukeevne med Hemsil 3 kraftverk vil medføre at manøvreringen av disse magasinene blir vesentlig endret.

I Gyrimos-Flævatn har de tidligere krevd at kun tilsiget kan bli tappet i fyllingssesongen. Større tapping tillates når magasinet langt på vei er fullt, men at det kun er igjen et nødvendig fribord for å hindre flomtap. En viktig begrunnelse er å nå en vannstand som sikrer hensynet til klekking av skjoldkreps og andre toårige bunndyr- og insektsarter, som er viktig føde for ørreten. Ørretbestanden i magasinet har vært viktig både som matfisk, og som stamfisk for produksjon av settefisk. Kommunene mener at dette ikke ble tilstrekkelig vurdert i NVEs innstillingen fra 2018 (vilkårsrevisjonen), da man la til grunn at søknaden om Hemsil 3 kraftverk var trukket.

I Eikredammen ønsker man å unngå vannstander og vannstandsvariasjoner som er negative for fisk, landskap og friluftsliv.

Statnett (NVE 201104057-123) mener at omsøkte tilknytning av Hemsil 3 kraftverk på 300 kV forbindelsen Hemsil-Sogn er driftsmessig forsvarlig. Dette er i tråd med deres tidligere uttalelse datert 25.09.2014 (NVE 201104057-100). Statnett viser også til områdeplan for Hallingdal og Ringerike, der dagens 300 kV linje skal erstattes av en 420 kV linje. Dette vil ytterligere øke kapasiteten i overføringslinjen.

Statnett opplyser videre at de, grunnet endringer i energiloven, har overtatt 300 kV koblingsanlegget for Hemsil 2 kraftverk til 300 kV nettet. Tilkobling av Hemsil 3 kraftverk krever at koblingsanlegget blir utvidet med ekstra felt.

Statsforvalteren i Viken (NVE 201104057-126) mener det bør vurderes pålegg av fiskesperre ved inntaket til Hemsil 3 kraftverk i Eikredammen, for å hindre at ørret går i

turbinen. Det bør videre innføres magasinrestriksjoner i Eikredammen som følge av mer variasjon i vannstanden. Det bør også utredes muligheter for å forbedre fiskens vandringsmuligheter forbi dammen. Statsforvalteren mener i tillegg det bør settes vilkår som bidrar til å opprettholde godt økologisk potensial i Hallingdalselva nedstrøms Gol, f.eks. ved flere terskler og styrking av gyteområder.

Viken fylkeskommune (NVE 201104057-127) er positiv til bedre utnyttelse av dette utbygde vassdraget, forutsatt at andre allmenne interesser ivaretas. De viser til Statsforvalterens innspill om tiltak for å hindre turbintap av ørret, magasinrestriksjoner i Eikredammen, fiskepassasje forbi Eikredammen, og tiltak for å opprettholde godt økologisk potensial i Hallingdalselva nedstrøms Gol. Fylkeskommunen er også positiv til plassering av tunellmasser i eldre tippområder, og gjenbruk av masser til samfunnsnyttige formål.

Angående kulturminner viser fylkeskommunen til tidligere uttalelse av 15.05.2013 (NVE 201104057-67).

Direktoratet for mineralforvaltning (NVE 201104057-115) mener den planlagte tunellen vil gå gjennom Hovet masseuttak, og at det må vurderes kombinert tunelldrift med masseuttak. Direktoratet er for øvrig positiv til gjenbruk av tomme deponier og utnyttelse av nye tunellmasser til samfunnsnyttige formål.

Nedre Hemsil fiskeforening (NVE 201104057-128) krever at slippet av minstevannføring fra Eikredammen økes til 1 m³/s i perioden 1.5.-30.9. og 0,5 m³/s resten av året. De mener at dette er nødvendig for å gi tilstrekkelig gjennomstrømning og vanddyp i kulper for ørreten i elva. De krever også biotoptiltak i elva, og årlig utsetting av 3-års ørreter. Videre krever de fiskepassasje forbi Eikredammen. De viser også til fiskerapport fra Naturhistorisk museum fra 2012 (NVE 201104057-39), der det ut fra et fiskefaglig perspektiv anbefales slipp av 5-persentilen som tilsvarer 6 m³/s i sommerperioden og 0,5 m³/s resten av året.

Hallingdalselva fiskelag i Gol v/Wilhelm Stake (NVE 201104057-118) mener det bør iverksettes flere avbøtende tiltak for å redusere stranding av fisk og sikre gyteområder i Hallingdalselva fra utløpet av Hemsil 2 kraftverk til grensen mot Nes kommune.

Olav Arne Løstegaard (NVE 201104057-122 og 129) mener grunneierne må bli kompensert for at mer av vannet blir fraført elva. Kompensasjonen kan f.eks. skje ved oppgradering av eksisterende skogsbilvei langs elva. Videre krever han slipp av minstevannføring på 1 m³/s om sommeren og 0,5 m³/s resten av året. Det bør også slippes flom for å rense opp i elva og hindre tilgroing med kratt og skog.

Ole Kai Midtgård, Knut Espedokken m/fl. og **Helge Arne Jallen** (NVE 201104057-117, 119 og 135) krever at de sikres tilstrekkelig tilførsel av vann til boliger og gårdsbruk langs vassdraget fra Eikredammen til Gol. De viser til at mange har grunnvann fra borebrønner, og mener at den nye tunellen kan redusere tilgangen på vann.

Per-Helge Myklebust (NVE 201104057-120) mener temaet minstevannføring må utredes på nytt.

Grunneigarlaget for Gyrinos-Flævatn v/Asbjørn Haga (NVE 201104057-139) krever magasinrestriksjoner i Gyrinos-Flævatn i sommerperioden. De mener at HEV manøvrerer magasinet på en måte som dreper mye bunndyr, og dermed fjerner mat for ørreten, og peker på sommeren 2022 som eksempel. De mener dette strider mot den praksis HEV beskriver i vilkårsrevisjonen for Hemsilvassdraget, og også mot forutsetningene i vassdragsskjønnet.

HEVs kommentarer til høringsuttalelsene

HEV har i brev av 15.5.2023 (201104057-134) kommentert høringsuttalelsene. De mener at Hemsil 3 kraftverk er godt utredet for alle relevante konsekvenser, og at kunnskapsgrunnlag er dekkende. I senere notat (NVE 201104057-140) svarer de på en del spørsmål fra NVE om inntaksrist (fiskestengsel i inntaket til Hemsil 3 kraftverk, og på spørsmål tilknyttet oppvandringsløsning forbi damkonstruksjonen i Eikredammen.

Magasinrestriksjoner i Gyrinos-Flævatn

HEV er uenig med kommunene i at Hemsil 3 kraftverk i vesentlig grad vil endre reguleringen av Gyrinos-Flævatn, og mener at det ikke er behov for ytterligere utredninger.

Hensikten med Hemsil 3 kraftverk er først og fremst å utnytte tilsiget til Eikredammen bedre ved å redusere flomtapet derfra. Videre vil en ny inntakstunell og nytt kraftverk forbedre virkningsgraden i forhold til Hemsil 2 kraftverk, og økt slukeevne vil gjøre det mulig å utnytte Eikredammen bedre til effektkjøring.

De påpeker at Hemsil 1 kraftverk, som tapper vann direkte fra Gyrinos-Flævatn, vil fortsette å kjøre gjennom vinteren for å tappe magasinet, og at det ikke er aktuelt å kjøre det mer på sommeren enn med dagens praksis. De viser også til deres brev til NVE av 06.05.2014 (NVE 201104057-95) med utdypende kommentarer, der det bl.a. står at Hemsil 1 kraftverk må gå for fullt nesten hele vinteren for at man skal klare å tappe magasinet før snøsmeltesesongen starter. De påpeker at kraftverket ikke har fått økt tappekapasitet, selv om turbinene nylig er skiftet.

HEV mener at konsekvensene for Gyrinos-Flævatn er utredet tidligere, og viser til KU fra 2012 for fagtema hydrologi vedlagt søknaden om Hemsil 3 kraftverk (NVE 2011004057-39).

HEV viser også til forutsetningene i overskjønnet fra 23.03.1963, der det legges til grunn at vann samles opp i magasinene i sommersesongen, og tappes om høsten og vinteren.

Magasinrestriksjoner i Eikredammen

HEV er ikke uenige i at Hemsil 3 kraftverk vil medføre endring i manøvreringen av Eikredammen. Men de mener at konsekvensene for Eikredammen er utredet tidligere, og viser til KU fra 2012 bl.a. for fagtemaene fisk og hydrologi, som var vedlagt søknaden om Hemsil 3 kraftverk fra 2013 (NVE 2011004057-39). De kan ikke se at det er påpekt nye momenter av betydning for Eikredammen.

Fisk i Eikredammen – fiskestengsel og fiskepassasje

HEV er uenig med Statsforvalteren i at konsekvensene for fisk i Eikredammen og nedre del av Hemsil bør utredes mer. De viser til de reviderte konsesjonsvilkårene gitt ved kgl.res. 23.06.2021 (NVE 200700391-62), der det bl.a. er pålagt minstevannføring fra Eikredammen.

HEV er også uenig i at fisk i særlig grad vil bli ført gjennom og drept i turbinene i Hemsil 3 kraftverk. De mener at planlagt inntaksrist med 20 mm lysåpning vil hindre det meste av fisk i å gå inn i tunellen, og viser bl.a. til telemetriundersøkelse av ørret fra NINA fra 2013 (NVE 201104057-140), som viser at det stort sett er stor ørret som oppholder seg i Eikredammen. Vannhastigheten ved inntaket i Eikredammen vil være ca. 1 m/s, noe som selv små fisker kan svømme imot. De påpeker videre at det kun har vært observert én fisk i inntakstunellen til Hemsil 2 kraftverk, når tunellen har blitt tappet for vann ved inspeksjon. De mener vesentlig mer fisk ville vært observert hvis det var særlige mengder med fisk som fulgte med vannet inn i tunellen. Det er heller ikke gjort observasjoner som tyder på vesentlige forekomster av skadet eller død fisk nedstrøms kraftverksutløpet.

Angående passasje for oppvandring av fisk forbi damkonstruksjonen i Eikredammen så viser HEV bl.a. til KU-rapport for fisk fra 2012 (NVE 201104057-39). Rapporten konkluderer med at det ikke er noen spesielle fordeler tilknyttet at ørret som har fulgt vannstrømmen forbi Eikredammen kan vandre opp igjen. Nedvandring under eksisterende forhold dreier seg stort sett om enkelte større ørretindivider, som gir mer interessant fiske i Hemsil nedstrøms Eikredammen.

På oppdrag fra HEV har Norconsult i 2023 utarbeidet en rapport (NVE 201104057-140) om ulike tekniske løsninger for å få til slik oppvandring. Norconsult mener at en slik løsning blir komplisert og kostbar, bl.a. fordi dammen er forholdsvis høy og at fiskepassasjen må fungere ved ulike vannstander i Eikredammen. Norconsult trekker også i tvil om en slik passasje er formålstjenlig. De peker bl.a. på at Hemsilørreten er relativt stasjonær og har liten motivasjon til vandring, og viser til telemetriundersøkelsen til NINA fra 2013 (NVE 201104057-140). Videre mener de det er forholdsvis lite gode habitater for ørret nedstrøms Eikredammen, og derfor begrenset ørretproduksjon i den delen av elva. Norconsult påpeker også at det er vandringshindre i Hemsil ved Klevaøyne ca. 1 km nedstrøms Eikredammen, som eventuelt må overvinnes av fisk som har havnet nedstrøms dette. Derfor antar Norconsult at det hovedsakelig er fisk oppstrøms Klevaøyne som eventuelt vil forsøke å vandre opp i en fiskepassasje forbi damkonstruksjonen.

Fisk i Hallingdalselva

For Hallingdalselva nedstrøms utløpet av Hemsil 3 kraftverk påpeker HEV at det ikke vil bli vesentlige endringer i forhold til i dag. De er derfor uenige med Hallingdalselva fiskelag i Gol som mener det må pålegges ytterligere avbøtende tiltak. HEV viser videre til at det allerede pågår planlegging av biotopiltak i Hallingdalselva både oppstrøms og nedstrøms utløpet av Hemsil 3, og at dette bl.a. ble omtalt av vassdragsmyndigheten i vilkårsrevisjonen for Uste- og Hallingdalsvassdraget (NVE 201700791). HEV viser videre til at Statsforvalteren kan pålegge utsetting av fisk, og ev. endring av tidligere pålegg. De påpeker også at vassdraget ifølge vann-nett allerede har oppnådd godt økologisk potensial (GØP), og at vassdraget er godt utredet med hensyn til forholdene for fisk.

Annet biologisk mangfold

HEV viser til sitt brev av 31.10.2022 der de nevner bestand av apollosommerfugl i bergveggen sør for Lisbetnøbbi (Lisbetnuten) ved Gol. Dette ligger like nord for eksisterende koblingsanlegg for Hemsil 2 kraftverk, som skal utvides med koblingsfelt for Hemsil 3 kraftverk. De mener det ikke er behov for flere utredninger ang. denne arten.

Naturressurser

HEV mener at ny inntakstunell ikke vil komme i konflikt med eksisterende masseuttak ved Hatten (av direktoratet for mineralforvaltning kalt «Hovet masseuttak»). HEV har vært i kontakt med entreprenøren som driver masseuttaket. Entreprenøren opplyste at pågående uttak gjelder grusmasser, og at det ikke er planer om etablering av steinbrudd som kan komme i konflikt med en inntakstunell.

Forurensning

For støy, støv eller rystelser i forbindelse med anleggsarbeidet så mener HEV at dette ble utredet tilstrekkelig i KU vedlagt søknaden fra 2013. HEV støtter at interesserte aktører får anledning til videre utnyttelse av tunellmassene, som planlegges plassert i eksisterende tippområder.

Landskap og kulturminner

HEV mener det ikke er kommet innspill med nye momenter for temaene landskap og kulturminner.

Konsesjonskraftpris og kommunenes økonomi

HEV er ikke enig med kommunene i at det ikke er foretatt noen vurdering av kommunenes økonomi, og viser til at dette ble utredet i KU fra 2013.

Skogsbilvei

HEV er ikke enig med Arne O. Løstegaard, som krever at HEV blir pålagt å ruste opp skogsbilvei fra Grønli bru til Hemsedal (går langs sørsiden av Hemsil). De påpeker at de i erstatningsskjønnet fra 1963 ble pålagt å yte et engangsbidrag på kr 130 000,- til Gol kommune for bygging av veien. HEV mener at veien ligger utenfor influensområdet til utbyggingen av vassdraget, og at de derfor ikke har noe videre ansvar for drift og utbedring av veien.

Vannforsyning

Angående vannforsyningen fra private borehull langs traseen for den nye inntakstunellen, så påpeker HEV at dette vil bli kartlagt og kompensert. Kartleggingen vil bli samlet i en rapport, og oppfølgingen av vannforsyningsanlegg vil styres via et miljøoppfølgingsprogram. I tillegg vil det for ekstra store vannforsyningsbehov, som til gårdsbruk, bli etablert beredskap for å avbøte akutt vannmangel.

NVEs vurdering

Hjemmelsgrunnlaget for konsesjon

I NVEs innstilling fra 2014 anbefaler vi at det blir gitt konsesjon til Hemsil 3 kraftverk med hjemmel i vannressursloven. Ved lovendringen den 21.06.2017 er hjemmelen for elvekraftverk på over 40 GWh endret til vassdragsreguleringsloven. NVE mener at dette ikke medfører vesentlige endringer i vurderingen av konsesjonsspørsmålet.

Kunnskapsgrunnlaget

Gol, Hemsedal og Ål kommuner v/adv.firmaet Lund og co mener at kunnskapsgrunnlaget ikke er godt nok. De krever at det utarbeides nye konsekvensutredninger for både økonomiske og naturmessige forhold. Kommunene peker bl.a. på at det er 10 år siden søknaden ble utarbeidet.

NVE vil påpeke at konsekvensene av Hemsil 3 kraftverk er omtalt i søknaden fra 2013 (NVE 201104057-39). Sammen med søknaden fulgte også konsekvensutredning (KU) basert på KU-program vedtatt av NVE i 2012. Forholdene er også belyst under NVEs folkemøter 13.10.2011 (i forbindelse med KU-program), høring av søknaden, nytt folkemøte 10.04.2013, og under NVEs offentlige befarings 15.10.2013.

I tillegg er det senere lagt fram tre nye rapporter (NVE 201104057-109 og 140), som særlig angår fisk og bunndyr. For fisk er det tilsammen framlagt 3 rapporter, henholdsvis fra Naturhistorisk museum ved UiO i 2012 (KU-rapport for fisk og bunndyr i Hemsil og Hallingdalselva), fra NINA i 2013 (telemetristudie om ørretens opphold og vandring i Hemsil), og fra Norconsult i 2023 (tekniske løsninger for fiskepassasje forbi Eikredammen). Videre er det utarbeidet to nye rapporter for Hallingdalselva fra henholdsvis Norconsult (bunndyr) og Naturhistorisk museum (fisk), som var vedlagt brevet fra HEV av 31.10.2022 om ny igangsetting av saken. Se referanselista nederst i dette brevet.

NVE vil også påpeke at Hemsilvassdraget har vært regulert siden 1960-tallet, og at forholdene for fisk og andre vanntilknyttede organismer har vært sterkt påvirket av dette. NVE mener at med påleggene i vilkårsrevisjonen om minstevannføring, og den igangsatte prosess med revurdering av terskler og andre biotiltak, så er det grunn til å tro at forholdene for bl.a. fisk nedstrøms Eikredammen kan bli vesentlig bedre enn tidligere.

NVE kan ikke se at det er påpekt forhold som gjør det nødvendig med ytterligere utredning av konsekvenser av Hemsil 3 kraftverk. Vi mener også at kravet til kunnskapsgrunnlag i naturmangfoldloven § 8 er oppfylt. Vi mener derfor at foreliggende kunnskapsgrunnlag er tilstrekkelig til å ta stilling til konsesjonsspørsmålet for Hemsil 3 kraftverk.

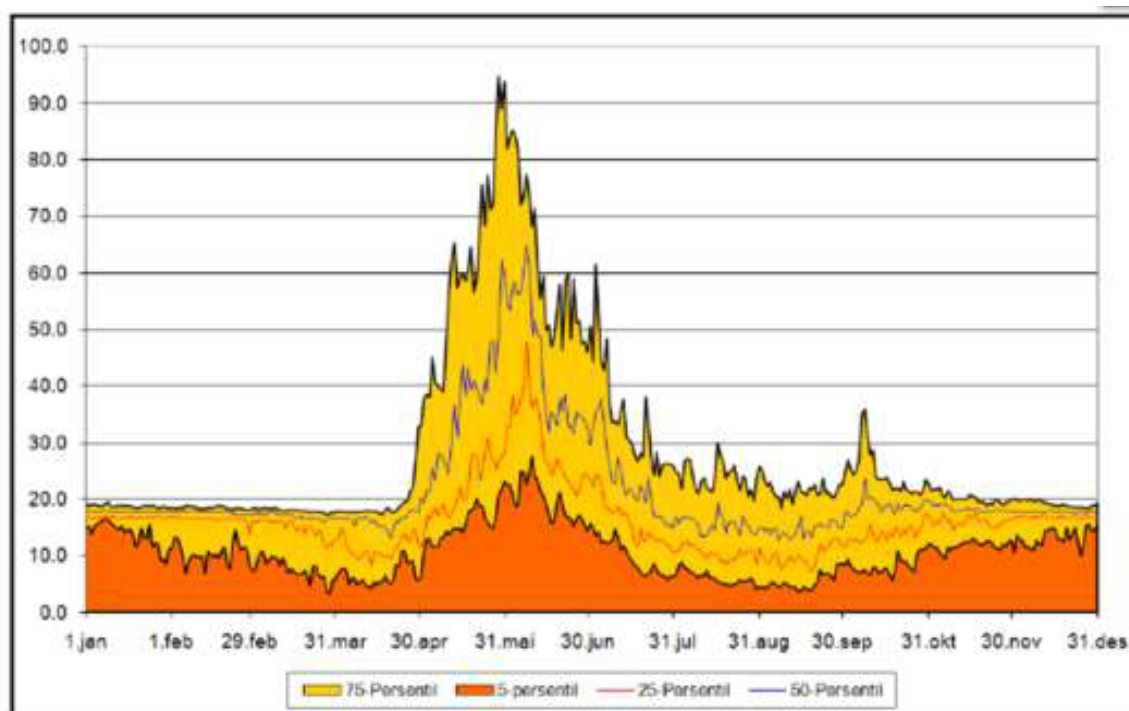
Magasinrestriksjoner i Gyrinos-Flævatn

Kommunene krever at kravet om magasinrestriksjoner i Gyrinos-Flævatn blir vurdert på nytt. De mener kravet ble avvist i NVEs innstilling fra 2018 (vilkårsrevisjonen) med henvisning til at søknaden om Hemsil 3 kraftverk var trukket. Kravet om magasinrestriksjoner var hovedsakelig basert på hensynet til ørret, fiske av stamfisk, erosjonsfare,

og landskapsvirkning. Kommunene fokuserte også på deres forventning om mer aktiv regulering i framtiden.

HEV er uenig i at manøvreringen av Gyrinos-Flævatn vil endres vesentlig med Hemsil 3 kraftverk. De opplyser at slukeevnen i Hemsil 1 kraftverk er en viktig begrensende faktor for å øke sommertappingen. De peker også på at det allerede i dag er en del flomtap fra Eikredammen, da tilsiget til Eikredammen fra resten av vassdraget normalt sett er stort gjennom sommeren, se figur 1 nedenfor.

Figur 1. Tilsiget til Eikredammen i m³/s gjennom året (NVE 201104057-95). Kurvene viser 5, 25, 50 og 75-persentiler.

NVE legger til grunn at tappingen av Gyrinos-Flævatn i liten grad vil bli endret med Hemsil 3 kraftverk, og det vises til søknaden av 21.01.2013 (se bl.a. s. 16), Norconsults KU-rapport for hydrologi, og HEVs brev av 15.5.2023 med kommentarer til høringsuttalelsene (NVE 201104057-134).

Men selv om tappingen skulle bli noe endret, mener NVE at hensynet til fleksibilitet og flomdemping må veie tungt. Gyrinos-Flævatn utgjør 86 % av magasin-kapasiteten i Hemsilreguleringen, og magasinet har stor betydning for fleksibilitet i reguleringen. Eventuelle magasinrestriksjoner vil kunne gå ut over reguleringens evne til å yte systemtjenester i kraftnettet, og også evnen til å bidra ved flomhåndtering i Hemsilvassdraget og Hallingdalsvassdraget. Bl.a. kan nevnes at under uværet «Hans» høsten 2023 var Gyrinos-Flævatn viktig for håndtering av flommen i Hallingdalen og videre nedover i vassdraget. NVE kan ikke se at det er framkommet informasjon som tyder på at foreslåtte magasinrestriksjoner av hensyn til ørret vil være viktigere enn hensynet til sikker kraftforsyning og flomhåndtering.

I vilkårsrevisjonen ble magasinkapasiteten og reguleringsevnen i Hemsilvassdraget tillagt vesentlig vekt, se NVEs innstilling fra 2018 og kgl.res. 23.06.2021.

NVE mener at det ikke er grunnlag for å innføre magasinrestriksjoner i Gyrinos-Flævatn. Vi viser også til at dette ble avvist i vilkårsrevisjonen.

Magasinrestriksjoner i Eikredammen

Kommunene krever magasinrestriksjoner i Eikredammen for å unngå vannstander og vannstandsvariasjoner som er negative for fisk, landskap og friluftsliv.

HEV mener at tappingen av Eikredammen vil endres som følge av Hemsil 3 kraftverk, og viser bl.a. til at den samlede slukeevnen i kraftverket vil øke, og at man ønsker å utnytte mer av tilsiget og dermed redusere flomtaper.

Men HEV er uenig i kravet om magasinrestriksjoner i Eikredammen, og påpeker at dette vil legge vesentlige begrensninger på fleksibiliteten i kraftverket, f.eks. evnen til å variere produksjonen gjennom døgnet som tilpasning til forbruket.

Som avbøtende tiltak, særlig for landskap og friluftsliv, har HEV foreslått at det etableres en terskel i Eikredammen som kan holde et høyt vannspeil nær parkeringsplassen. Dette ble kommentert i NVEs innstilling fra 2014 (NVE 201104057-91, se bl.a. s. 39). En slik terskel må ev. godkjennes av NVE, f.eks. som del av terskelplan for vassdraget.

NVE mener at det ikke er formålstjenlig med magasinrestriksjoner i Eikredammen, og peker på at dette vil kunne få vesentlig betydning for kraftproduksjonen både i Hemsil 2 og 3 kraftverk. Vi finner derfor ingen grunn til å endre vår innstilling fra 2014 på dette punktet.

Slipp av minstevannføring fra Eikredammen

Nedre Hemsil Fiskeforening og Olav Arne Løstegaard mener at pålagt slipp av minstevannføring fra Eikredammen må økes til 1 m³/s om sommeren og 0,5 m³/s om vinteren. Løstegaard mener også det må slippes opprenskningsflommer.

NVE vil påpeke at det ble pålagt minstevannføring i vilkårsrevisjonen på 0,5 og 0,15 m/s ved kgl.res. av 23.06.2021. Spørsmålet om minstevannføring ble også vurdert i vår innstilling til Hemsil 3 kraftverk fra 2014, og der anbefalte NVE samme minstevannføring som ble pålagt i vilkårsrevisjonen. Vi kan ikke se at det er bragt inn nye momenter som tilsier en annen vurdering av spørsmålet.

Når det gjelder opprenskningsflommer så er ikke dette særskilt vurdert i NVEs innstilling fra 2014 (konsesjonssaken). Men ifølge KU-rapporten for hydrologi fra 2012 (NVE 201104057-39) vil det fortsatt bli årlig flomoverløp ved Eikredammen, selv om utnyttelsen av tilsiget vil øke fra 81 % til 91 %. Som eksempler kan nevnes at ved hydrologisk målestasjon Gjerdeslåtta (stasjonsnr. 12.137.0), som ligger like oppstrøms Eikredammen, er middelflommen på 143 m³/s og 10-års flommen på 218 m³/s. Ved slike flommer, eller større, vil ikke en økning av slukeevnen fra drøyt 30 til drøyt 55 m³/s bety særlig mye.

NVE legger til grunn at det fortsatt vil eksistere betydelige flommer i vassdraget. Forholdene i vassdraget kan også tilpasses gjennom terskel- og biotopplan, som kan

pålegges etter gjeldende konsesjonsvilkår. NVE kan ikke se behovet for særskilte lokkeflommer i tillegg.

Krav om fiskesperre i det nye inntaket i Eikredammen

Flere parter krever inntaksrist som kan fungere som fiskesperre foran tunellinntaket til Hemsil 3 kraftverk i Eikredammen, for å unngå at fisk blir drept i turbinene.

HEV påpeker at det er planlagt inntaksrist med lysåpning på 20 mm foran det nye inntaket, og mener at denne vil holde unna det meste av fisk. De mener at eksisterende inntaksrist med lysåpning på ca. 20 mm foran inntaket til Hemsil 2 kraftverk fungerer bra, se brev fra HEV av 25.05.2023 (NVE 201104057-134). De viser til fiskeundersøkelse som indikerer at det hovedsakelig er stor fisk (ørret) som oppholder seg i Eikredammen. De opplyser at det ikke er gjort observasjoner som tyder på at levende fisk blir skvist mot eksisterende inntaksrist, og at det er observert svært lite fisk (kun ett individ) i inntakstunellen til Hemsil 2 kraftverk under tømning av denne. Det er heller ikke gjort observasjoner som tyder på vesentlig forekomst av skadet eller død fisk nedstrøms kraftverksutløpet, som f.eks. fiskespisende fugl eller andre dyr på næringssøk. HEV mener videre at vannhastigheten i inntaket vil være såpass lav (1 m/s) at selv små fisk vil kunne svømme mot dette.

NVE legger til grunn at HEV planlegger inntaksrist (inntaksgrind, varegrind) med 20 mm lysåpning i inntaket til Hemsil 3 kraftverk. Kraftverket vil få eget inntak i Eikredammen, og vil komme i tillegg til eksisterende inntak for Hemsil 2 kraftverk, se epost fra HEV av 29.09.2023 (NVE 201104057-140). I eksisterende inntak til Hemsil 2 kraftverk, som ikke er omfattet av denne saken, så har inntaksristen en lysåpning på 20 mm. I NINAs telemetriundersøkelse fra 2013, med radiomerking og sporing av en del større ørret, ble det konkludert det med at ørreten i Eikredammen og i Hemsil oppstrøms er forholdsvis stasjonære, og har liten motivasjon til å vandre nedover vassdraget forbi Eikredammen. I samme rapport er det også gjort noen vurderinger angående inntaksrista til Hemsil 2 kraftverk, og muligheten for fisk til å passere denne. NINA opplyste at inntaksrista da hadde en lysåpning på 25 mm, og at det hovedsakelig er ørret på under 20 cm i lengde som vil kunne passere en slik rist. For å kunne passere en inntaksrist med mindre lysåpning (20 mm), som planlagt i inntaket til Hemsil 3 kraftverk, må fisken være enda mindre. I KU-rapporten for fisk (Saltveit m.fl. 2012), vedlagt søknaden fra 2013, legges til grunn at det hovedsakelig er forholdsvis stor ørret som oppholder seg i Eikredammen. KU-rapporten viser til fiskeundersøkelse fra 2001 (Braband m.fl. 2002), som viser dominans av 3-6 åring fisk i Eikredammen, og at 5-årig fisk var ca. 30 cm lang. Det ble ikke funnet årsunger i Eikredammen.

NVE kan på denne bakgrunn ikke se at det er grunnlag for å pålegge en inntaksrist med mindre lysåpning enn 20 mm i inntaket til omsøkte Hemsil 3 kraftverk. Mesteparten av ørreten i Eikredammen er antakelig for stor til å passere gjennom en inntaksrist med slik lysåpning. NVE legger også vekt på at fisken mangler motivasjon til å vandre videre nedover vassdraget. NVE vil videre påpeke er det ikke er framkommet informasjon som støtter at fisk i særlig omfang skades eller drepes i inntaket til, eller i turbinene i, eksisterende Hemsil 2 kraftverket.

NVE vil i tillegg påpeke at Eikredammen ved HRV har et areal på 0,16 km² (tilsvarende 160 daa), og at det i dagens situasjon er begrenset vannhastighet i magasinet inn mot inntaket, selv om denne vil øke noe ettersom vannstanden synker. Et ekstra inntak i Eikredammen, som følge av Hemsil 3 kraftverk, vil selvfølgelig øke risikoen noe for at flere fisk kan følge vannstrømmen inn mot inntakene, når både Hemsil 2 og Hemsil 3 kraftverk er i drift. Men det er etter NVEs syn ikke framkommet informasjon som tyder på at dette vil bli et problem av betydning.

Krav om fiskepassasje forbi damkonstruksjonen i Eikredammen

Flere parter krever fiskepassasje forbi damkonstruksjonen i Eikredammen.

HEV går imot slik fiskepassasje, og mener at fordelene ved en slik passasje er for små til at det kan forsvare kostnadene tilknyttet bygging og drift av passasjen.

NVE mener at det ikke synes å være noen spesielle fordeler tilknyttet at fisk kan vandre opp forbi damkonstruksjonen i Eikredammen, og viser til KU-rapport fra 2012 (NVE 201104057-39) og Norconsult sin rapport fra 2023 (NVE 201104057-140). NVE viser også til telemetriundersøkelsen fra NINA fra 2013 (NVE 201104057-140), som viser at ørreten i Hemsil er forholdsvis stasjonær og vandrer lite. Den vil derfor ha liten motivasjon til å vandre forbi dammen. Noe ørret følger med vannstrømmen gjennom damlukene i Eikredammen ved høye tilsig, men dette anses som ufrivillig nedvandring, dvs. som ikke skyldes et ønske om vandring. Videre er det forholdsvis lite gode habitater for ørret nedstrøms Eikredammen og derfor begrenset ørretproduksjon. Derfor vil det uansett ikke være så mye ørret som ev. vil kunne vandre oppover. Det er ifølge Norconsult også vandringshindre i Hemsil, bl.a. ved Klevaøyne ca. 1 km nedstrøms Eikredammen, som utgjør ekstra hindre for fiskevandring fra lenger nedstrøms i elva.

NVE mener at oppvandringsløsning forbi Eikredammen vil være kostbar og komplisert bl.a. fordi damkonstruksjonen er høy, og fordi oppvandringsløsningen skal fungere ved ulike vannivåer i Eikredammen. Vi viser til Norconsults rapport fra 2023 (NVE 201104057-140).

NVE mener på grunnlag av foreliggende kunnskap at det er ikke er formålstjenlig å pålegge oppvandringsløsning for fisk forbi damkonstruksjonen i Eikredammen. Nødvendige undersøkelser og vandringsløsninger kan ev. pålegges senere, hvis ny kunnskap skulle tilsi det. Dette kan skje i medhold av standardvilkårene og føringene som ble gitt i kgl.res. av 23.06.2021 for vilkårsrevisjonen.

Krav om terskler, fiskeutsetting og biotopiltak i berørt vassdrag

Flere parter krever terskler og biotopiltak i Hemsil nedstrøms Eikredammen og i Hallingdalselva.

Ifølge HEV har de for tiden i gang arbeid for å vurdere slike tiltak både i Hemsil nedstrøms Eikredammen og Hallingdalselva.

NVE vil påpeke at det i mange tilfeller er aktuelt med nye terskel- og biotopplaner som en oppfølging av vilkårsrevisjoner og konsesjonssaker for større kraftanlegg. Dette gjelder særlig i saker der det blir pålagt minstevannføring, som for Hemsil nedstrøms

Eikredammen. I gjeldende konsesjoner for Hemsil- og Hallingdalsvassdraget er det moderne terskelvilkår og naturforvaltningsvilkår som gir hjemmel til å pålegge slike tiltak. Dette inkluderer hjemmel til å pålegge fiskeutsetting.

Norconsult påpeker i sin rapport fra 2023 (NVE 201104057-140 kap. 2.2.3 s. 13) at fisk som slipper seg over den østre damluka i Eikredammen kan falle på fjell og skades eller drepes i fallet. De foreslår derfor at det fjernes fjell og lages vannfylt fordypning som fisken kan lande i. Alternativt foreslår Norconsult at tappepraksisen i overløpssituasjoner endres slik at det tappes fra den vestre damluka, der fisken uansett lander i vann, før den østre damluka eventuelt også åpnes.

NVE mener at man må finne en ordning for dette, og at det kan skje som del av en terskel- og biotopplan.

Vannforsyning

En rekke grunneiere påpeker at den nye inntakstunellen kan påvirke vannforsyning fra private borehull langs traseen til tunellen.

HEV planlegger at vannforsyningen fra private borehull skal bli håndtert gjennom kartlegging, miljøoppfølgingsprogram, og beredskap for å avbøte akutt vannmangel. Kartleggingen vil være viktig for å finne ut dagens situasjon, og som referansegrunnlag for vurdering av mulige konsekvenser etter at den nye inntakstunellen er etablert.

NVE vil påpeke at dette angår privatrettslige forhold som må løses direkte mellom partene, og ved uenighet avgjøres i domstolene.

Naturressurser

Direktoratet for mineralforvaltning mener at den planlagte tunellen vil gå gjennom masseuttak, og at det må vurderes kombinert tunelldrift med masseuttaket. HEV har kontaktet entreprenøren som driver uttaket, og som opplyser at det kun dreier seg om uttak av overflatemasser, og at det ikke foreligger planer for etablering av steinbrudd.

NVE forutsetter at HEV opprettholder nødvendig dialog med entreprenøren som driver masseuttaket, og vil ordne forholdene til private interesser som eventuelt måtte bli skadelidende. Ut fra framlagt informasjon kan ikke NVE se at det er behov for å pålegge noen samkjøring mellom sprenging av tunell og masseuttaket.

Krav om ED-pris for konsesjonskraft

Hemsedal, Gol og Ål kommuner krever, som tidligere, at prisen for konsesjonskraft omgjøres fra såkalt «kostpris» til såkalt «ED-pris». De viser bl.a. til avgjørelsen i Skjerkasaken, der vilkårsrevisjon var kombinert med opprustnings- og utvidelsesprosjekt, og mener foreliggende sak må behandles på samme måte. At søknaden om Hemsil 3 avgjøres noe etter vilkårsrevisjonen bør ikke tillegges vesentlig vekt.

HEV er imot omgjøring til ED-pris.

NVE viser til at spørsmålet i Skjerkasaken bl.a. er omtalt i brev fra ED til adv.firma Lund og Co med flere, datert 30.03.2015 (NVE 200700198-72). Der vektlegges bl.a. at OU-saken

angikk økt regulering i Skjerkavatn. Samtidig inngikk magasinet i vilkårsrevisjonen for vassdraget.

NVE vil påpeke at OU-prosjektet i Hemsilvassdraget dreier seg om utvidelse av et eksisterende kraftverk, og ikke økt regulering i noen av reguleringsmagasinene. Ved økt regulering av et magasin skal det fastsettes nye konsesjonsvilkår for den nye delen av reguleringen. Da vil praktiske hensyn kunne tilsi at det gis samme bestemmelser for konsesjonskraft både for den gamle og den nye delen av reguleringen. Etter NVEs vurdering foreligger ikke de samme hensynene i saken om Hemsil 3 kraftverk.

I NVEs innstilling for Hemsil 3 kraftverk, av 18.12.2014, ble kravet om ED-pris også omtalt. NVE mente den gang at prisen på konsesjonskraft ikke skal få betydning for konsesjonsspørsmålet for Hemsil 3 kraftverk (se innstillingens side 38-39). Vi ser ikke grunn til å endre vår konklusjon på dette punktet.

Andre forhold

For andre forhold viser vi til vår innstilling av 18.12.2014 (konsesjonssaken).

Endret utkast til anleggskonsesjon

Samtidig med NVEs innstilling for Hemsil 3 kraftverk fra 2014 (NVE 201104057-91) sendte vi også utkast til anleggskonsesjon for de elektriske anleggene, inkludert ekstra felt i koblingsstasjonen til 300 kV nettet like øst for Gol sentrum (se s. 42-43 i NVEs innstilling).

Statnett har senere, som følge av endringer i energiloven, overtatt koblingsstasjonen, se deres høringsuttalelse av 13.3.2023 (NVE 201104057-123) og NVE sak 202300845.

NVE har derfor utferdiget utkast til to anleggskonsesjoner, en anleggskonsesjon til HEV for Hemsil 3 kraftverk, og en anleggskonsesjon til Statnett for utvidelsen av koblingsanlegget med et felt. Disse sendes til ED samtidig med dette brevet.

Nytt manøvreringsreglement

Ved kgl.res. 23.06.2021 (og korrigert ved EDs brev 20.08.2021) ble det gitt nytt manøvreringsreglement for reguleringen av Hemsilvassdraget i forbindelse med vilkårsrevisjonen.

Vedlagt dette brev følger utkast til endret reglement, der det i punkt 4 er tatt inn bestemmelse om at Miljødirektoratet, fem år etter at Hemsil 3 kraftverk er satt i drift, kan be om endring i reglementet hvis vannslippingen medfører alvorlige uforutsette negative virkninger tilknyttet fisk eller isforhold. Slik bestemmelse ble også anbefalt i vår innstilling for Hemsil 3 kraftverk i 2014.

Carsten Stig Jensen
konsesjonsansvarlig

Ingrid Haug
fagleder

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner

Vedleggsliste:

1. Forslag til endret manøvreringsreglement
2. Anleggskonsesjon for Hafslund Eco
3. Anleggskonsesjon for Statnett

Mottakerliste:

Energidepartementet

Kopimottakerliste:

Hallingdal fiskelag - Wilhelm Stake

Olav Arne Løstegaard

Grunneigarlaget for Gyrinos-Flævatn - Asbjørn Haga

ÅL KOMMUNE TEKNISK SEKTOR

Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard

STATNETT SF

Advokatfirmaet Lund & Co DA

GOL KOMMUNE

HEMSEDAL KOMMUNE

Hemsedal fiskeforening - Dag Stemsvik

STATSFORVALTEREN I OSLO OG VIKEN

VIKEN FYLKESKOMMUNE

HAFSLUND ECO VANNKRAFT AS

Per Helge Myklebust

Knut Espedokken

Ole Kai Midtgård

Helge Arne Jallen

Ole Kristian Espedokken

Referanseliste

1. Bendixby, Næss, Opaker og Willassen. **2023**. «Eikrebekkdammen fiskepassasje». Norconsult rapport datert 26.01.2023. (NVE 201104057-140).
2. Braband, Heggenes, Bremnes og Saltveit. **2002**. «Etterundersøkelser av ørretbestanden i Hemsil, Buskerud.» Rapport lab Ferskvannsekologi Innlandfiske, Oslo, 215, 38 s.
3. Kraabøl, Johnsen, Museth, Skurdal og Dervo. **2013**. «Telemetristudie av ørret i Hemsil. Kartlegging av leveområder, effekter av fang-og-slipp fiske og kraftverkstekniske inngrep i vassdraget». NINA rapport 906 fra 2013. (NVE 201104057-140).
4. Nielsen og Stabell. **2022**. «Bunndyrundersøkelser i Hallingdalselva, fra Gol til Krøderen, 2021». Norconsult rapport datert 23.02.2022. (NVE 201104057-109).

5. Saltveit, Braband, Bremnes, Heggenes og Pavels. **2012**. «*Hemsil 3. Fagtema fisk og ferskvannsbiologi. Sluttrapport*». Naturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo, Rapportnr. 21. (NVE 201104057-39, KU-rapport vedlagt søknaden om Hemsil 3 kraftverk).
6. Saltveit, Braband, Bremnes og Pavels. **2022**. «*Overvåking av ørret og ørekyt i Hallingdalselva i perioden 2014 til 2021*». Naturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo, Rapportnr. 112. (NVE 201104057-109).